

ВИВЧЕННЯ ОНІМІВ У СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У МАГІСТРІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

УДК 37.013+378:398.1 (045)

Л. І. Воротняк

Сучасний світ усе більше набуває глобалізованого характеру існування. Однією із сутнісних характеристик глобалізації є перетин життєвих смислів як окремих людей, так і цивілізацій. Саме тому особливого статусу набувають зміни, основою яких є міжкультурна взаємодія, адже потреба народів у культурному порозумінні, прагнення пізнати духовний світ одне одного, динаміка та суперечливість соціального розвитку призводять до інтенсифікації комунікативних процесів, що набувають системного характеру.

Формування навичок міжкультурної взаємодії забезпечує соціокультурний підхід до вивчення іноземних мов, що передбачає не лише засвоєння мовних закономірностей, але й фонових знань і національних особливостей іншомовної культури. Важливим історико-лексичним пластом мови є власні назви у складі фразеологічних одиниць, які максимально втілюють культурно-історичний досвід нації та відіграють важливу роль у накопиченні і передачі культурної інформації [1, с. 142].

Сукупність власних назв мови становить її ономастичний простір. Онімія певної мови є відображенням культури суспільства, тому виникає необхідність детального вивчення ономастичного матеріалу на заняттях з англійської мови.

Акумуляуючи в собі різну інформацію, власні назви надають змогу прослідкувати етноісторичні зв'язки мовного середовища, взаємодію з культурами інших народів. Оніми є кодами певної суми фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість [2, с. 62].

Важливість засвоєння магістрами фонових знань, які концентруються в ономастичній лексиці, є цілком очевидною: вона визначається необхідністю розуміння та інтерпретації різних текстів рідною й англійською мовами в процесі навчання, під час використання текстів в різних комунікативно-прагматичних цілях. Розуміння культурно значущих онімів та їх смислів є одночасно засвоєнням мовною особистістю ключових концептів національної й іншомовної культури, а відтак сприяє формуванню навичок міжкультурної взаємодії у магістрів у процесі вивчення англійської мови.

Разом із здатністю передавати значущу для реципієнта інформацію оніми можуть зробити цю ж інформацію закритою для представників іншої культури, оскільки власні назви – це завжди специфічні реалії, які належать до фонові лексики. Отже, актуальність проблеми визначається тим, що ономастичні реалії є важливим мовним джерелом інформації про духовну культуру народу.

Ономастична лексика є постійним об'єктом пильної уваги дослідників. Особливості семантичного змісту ономастичної лексики проаналізовано в працях Дж. Мілля, А. Гардинера, Е. Гуссерля, О. Есперсена, П. А. Флоренського, А. Ф. Лосєва, О. С. Ахманової, Д. І. Руденко, Ю. С. Степанова, І. А. Мельчука та ін.; контрастивну ономастику досліджували А. Вежбицька, Н. В. Багринцева, З. У. Блягоз, К. Е. Гагкаєв, Д. І. Єрмолович, О. А. Смирнов; проблемами ономастичного словотвору й ономастичної міфології займаються Д. М. Бучко, Л. І. Василевська, Н. В. Подольська та ін.

Проте, незважаючи на те, що ономастичний матеріал має величезний культурознавчий потенціал, в аспектах прагматичної інформації ономастика ще недостатньо досліджена, не приділяється належної уваги вивченню онімів як джерела культурно-історичної інформації на заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування важливості вивчення онімів у складі англійських фразеологічних одиниць магістрами вищих педагогічних навчальних закладів як важливого чинника формування в них навичок міжкультурної взаємодії.

Складна та багатогранна система ономастичної лексики зумовлює необхідність поділу її як за денотативною співвіднесеністю (антропоніміка, топоніміка, ергоніміка тощо), так і за сферами використання (реальні, естетичні тощо).

Власні назви з'являються тоді, коли індивідуальне розрізнення набуває суспільної значущості. За денотатами розрізняють такі класи власних назв:

- особові імена людей (антропоніми);
- назви географічних об'єктів (топоніми);
- назви космічних об'єктів (космоніми);
- найменування божеств, міфічних істот (теоніми, міфоніми);
- клички тварин (зооніми);

– назви організацій, виробничих та громадських об'єднань (ця група власних назв позначається терміном *ергонімія* і містить величезну кількість найменувань – від партій, товариств, заводів, вищих навчальних закладів до кінотеатрів, кооперативів, магазинів, фірм тощо);

– назви відрізків часу, подій (це хрононімія, наприклад, Коліївщина, Друга світова війна);

– назви окремих предметів (хрематонімія, яка містить власні назви матеріальних предметів – кораблів, ураганів, алмазів; витворів духовної культури – заголовки творів, назви музичних п'єс, творів живопису, кінофільмів тощо).

Ономастична лексика надзвичайно чутливо реагує на суспільно-політичні, соціальні, культурні трансформації, налаштовуючи свою систему й її окремі компоненти на оптимальне виконання соціального замовлення. Узагалі вивчення власних імен неминуче вимагає залучення численних екстралінгвістичних відомостей, що мають пояснювальну здатність (історико-етимологічні відомості, сукупність міфологічних уявлень, пов'язаних з онімами тощо) [3, с. 383].

Як зазначалося вище, фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом найбільш повно відображають специфіку мови, бо саме вони

пов'язані зі звичаями, реаліями, історичними фактами конкретної країни. Наприклад: *Hobson's choice* – “вибір Гобсона”, вимушений вибір, відсутність вибору. Цей фразеологізм пов'язано з чоловіком на ім'я Гобсон, власником платної стайні у Кембриджі в XVI столітті, який зобов'язував своїх клієнтів брати лише найближчого до виходу коня.

В англійській мові є фразеологізм – *John Doe* (Джон Дой – ім'я фіктивних юридичних осіб, які фігурували у позовах про вилучення власності в англійському судочинстві першої половини XIX століття). Фразеологізм означає “невідома особа”, “підроблене ім'я”.

У сучасній англійській мові існує безліч фразеологізмів з ономастичним компонентом, основна функція яких – посилювати естетичний аспект мови. Багато фразеологічних одиниць з'явилося у зв'язку зі звичаями, реаліями, історичними фактами, але значна частина англійського фразеологічного фонду так чи інакше виникла завдяки художньо-літературним творам.

В англійській мові – *John Barleycorn* (Джон Ячмінне зерно – вираз, відомий з першої половини XVII століття, набув особливої популярності завдяки баладі Р. Бернса). Фразеологізм означає спиртний напій.

John Bull – “Джон Булл” (глузливе прізвисько англійців). Вираз вперше вжито Дж. Арбетнотом в сатиричному памфлеті “*Law is a Bottomless Pit*” (1712), пізніше перевиданому під назвою “*The History of John Bull*”.

Dr. Jekyll and Mr. Hyde – “доктор Джекіл і містер Хайд”, людина, що втілює в собі два начала – добре та зле (за іменем героя повісті Р. Л. Стівенсона “*The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*”).

Отже, встановити конотації фразеологізмів з національно-специфічним змістом можливо лише за допомогою країнознавчого коментування. Простий переклад є недостатнім для адекватного сприйняття тексту, в якому міститься фразеологічна одиниця. Важливе значення має порівняльний аналіз фразеологізмів англійської мови з іменами власними з їх еквівалентами в українській мові.

Так, наприклад, в англійських прислів'ях, приказках, фразеологічних одиницях з ономастичним компонентом спостерігається часте використання імені *Jack*. Джек – це зменшувально-пестлива форма імені Джон. Цей термін використовували носії середньо-англійської мови для позначення “простого чоловіка”. Популярність цього імені в англійських прислів'ях і приказках зумовлено його частим використанням представниками англійського народу.

Порівняння англійської приказки *Before one can say Jack Robinson* та її українськомовного функціонально-сислового еквіваленту *Не встигнути і оком моргнути* є наочним прикладом того, що поняття швидкості та ментальності дії може бути по-різному реалізовано в образному і, отже, мовному вираженні. Основу опису однакового поняття складають зовсім різні прототипові сцени. В українській мові основу образного виразу *Не встигнути і оком моргнути* складає спостереження за фізичною дією, яку легко перевірити на практиці, – морганням. Генетичним прототипом англійського прислів'я послугував реальний історичний персонаж Джек Робінсон, який часто навідував своїх знайомих та заходив перш, ніж оголошували про його прихід. Присутність онімів в англійській приказці значно ускладнює виявлення змісту цього тексту: вона вказує на національне маркування тексту і вимагає додаткових фонових знань з лінгвокраїнознавства. Більше того, вищенаведена пара приказок вказує і на різний ступінь відображення одного та того ж поняття в двох мовах. Так, наприклад, в англійській мові швидкість передається за допомогою образу, що виражає дію, тривалість якої набагато довше дії, що використовується в українській приказці (щоб моргнути оком, потрібна лише частка секунди, щоб оголосити про прихід – кільках хвилин).

Приказка *The vicar of Bray* дає посилання на напівлегендарного вікарія з Брея, який жив у XVI столітті та чотири рази змінював свою релігію: двічі був протестантом і двічі католиком.

The vicar of Bray являє собою ім'я-характеристику, що створена не просто для називання тієї чи іншої особи, а для образної характеристики об'єкта.

Назва-характеристика в цьому випадку особливо підкреслює таку властивість людини як безпринципність.

Згідно з цією приказкою, безпринципність для англійців – це непослідовність у вірі. Символом безпринципності є конкретна історична особа, яка має в мові свою реалізацію. В українській мові немає прислів'їв та приказок, еквівалентних англійській приказці *The vicar of Bray*, що значно ускладнює виокремлення поняття і, відповідно, розуміння цієї мовної одиниці українськомовними реципієнтами. Для розуміння подібних прислів'їв та приказок іншокультурному реципієнту необхідні фонові лінгвокраїнознавчі знання як основна умова для сприйняття тих фрагментів картини світу, які передаються фразеологічними одиницями, що містять ономастичну лексику і відображають особливості ставлення цілого народу до певних рис поведінки, характеру людини.

Отже, фразеологізми через імена повідомляють про своєрідні звичаї, спосіб мислення, історію та міфологію етносу. Власні назви з притаманними їм культурно-історичними конотаціями відіграють важливу роль орієнтира у часі і просторі [4, с. 110].

Слід відмітити, що кордони між культурно-специфічними й інтернаціонально відомими онімами стають сьогодні все більш рухливими внаслідок розширення та поглиблення процесів міжкультурної комунікації.

Отже, важливість вивчення магістрами онімів у складі англійських фразеологізмів зумовлено тим фактом, що засвоєння ономастики має величезне значення для формування когнітивної бази мови особистості. Розуміння прецедентних власних імен є важливим критерієм рівня сформованості навичок міжкультурної взаємодії, оскільки відбувається опанування не лише техніки мови, а й певного соціокультурного коду.

Список використаної літератури

1. Гудков, Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М., 2003. – 286 с.

2. Ажнюк, Б. М. Англійські фразеологізми з власноіменним компонентом / Б. М. Ажнюк // Мовознавство / гол. ред. В. М. Русанівський. – 1984. – № 6. – С. 61–65.

3. Ражина, В. А. Прецедентные онимы и их роль в культурно-языковом социуме / В. А. Ражина // Научная мысль Кавказа / гл. ред. М. Ч. Залиханов. – Ростов-на-Дону : СКНЦ ВШ, 2006. – Приложение № 11. – С. 381–387.

4. Маслова, В. А. К построению психолингвистической модели коннотации / В. А. Маслова // Вопросы языкознания / гл. ред. Т. В. Гамкрелидзе. – 1989. – Вып. 1. – С. 108–120.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Шквир О. Л.